

MAGYAR JOGÁSZKÉPZÉS A ROMÁN NÉPI DEMOKRÁCIÁBAN

Veress Emőd – Kokoly Zsolt: *Jogászképzés a Bolyai Tudományegyetemen 1945–1959*

■ Nem tudni pontosan, mi indíthatta a szerzőpárost e kötet összeállítására, de körülbelül sejteni lehet: a szerzők a történelem iránt is érdeklődő jogászok, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem oktatói, így helyzetükben az érdeklődés szakmájuk történelmi gyökerei iránt természetes. Munkájuk a forrásanyagból és a kötet szerkezetéből ítélve jelentős erőfeszítéseket igényelhetett, és ezzel rá is térnék a tartalmi rész ismertetésére.

Minden magával szemben minimális igényességet tanúsító kolozsvári értelmiségi tud az 1945–1959 között létezett magyar nyelvű Bolyai Tudományegyetemről, amelyet a kisebbségek érvényesülését illusztrálandó a Gheorghiu-Dej vezette szocialista rendszer egyik, a magyarság, a szovjetek és általában véve a külföld irányába felmutatható eredményeként igyekeztek meghatározni. A szerzőpáros nem vállalkozott az egyetem monográfiájának megírására – jogászként nem is igazán az ő dolguk lenne ez, hanem erdélyi magyar, esetleg román vagy akár magyarországi szaktörténész –, ellenben a saját szakmai és lelki kötődésük számára fontos jogi oktatás folyamatainak feltárása terén megtették, amit lehetett. Mindenképpen szükséges kiemelni a felhasznált forrásanyag mennyiségét. Szemmel láthatólag elolvastak minden olyan, általuk azonosított könyvet, amelyben releváns részinformációk találhatóak – gondolok itt Lucian Nastasă, Cornel Sigmirean, Mihai Nicoară egyetem történetész, Novák Csaba Zoltán, Tófalvi Zoltán, Balogh Edgár, Pus-

kás Lajos, Szabédi László stb. műveire, hogy a teljesség igénye nélkül érzékeltessem a másfél évtizedben objektív okokból nem éppen sok oldalra rugó szakirodalom sokszínűségét. Kiderül a jegyzetektől, hogy ismerik a Kolozsvárszerte magánintézmények levéltáráiban szétszórót fondokat és gyűjteményeket – Jordáky-fond, Szabédi-fond –, és feldolgozták a kolozsvári állami levéltárban megtalálható Bolyai Egyetem fondjának hivatkozásait is. Ez utóbbit elképesztő alapossággal. Túlzás nélkül ennek lehet nevezni például a 40. oldal 29-es lábjegyzetében található információt, melyből kiderül, hogy egy, az eredeti helyén nem talált dossziénak más-hol is megpróbáltak utánanézni. Ez a fajta alaposság a legtöbb kutató számára – nemcsak a kezdők esetében – az idő és a még így is nagy mennyiségű, feldolgozásra váró levéltári anyag mennyiség tükrében nem mindig jellemző. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem levéltárában is létezhetnek nem feldolgozott, jelen pillanatban nem is kutatható dokumentumok, valamint magyarországi kutatásaim során is párszor beleütköztem levéltárakban, különböző személyi fondokban olyan, a Bolyai Egyetemre vonatkozó releváns anyagokba, amelyekre magam sem számítottam előre. (Ez utóbbi ismereteimet a szerzőkkel szívesen megosztom majd, igényük esetén, magánbeszélgetések formájában.) A levéltári hivatkozások idézésével kapcsolatban egy módszertani megjegyzésem lenne: habár a kötet idézési módszere 99 százalékban helyes, azokban az esetekben,

ahol az iratcsomók tartalma meg is van számozva – és az állami levéltárakban általában ezt nem mulasztják el megtenni –, szükséges idézni a filé (vagyis a számozott oldal) számát is, legutolsó adatként. Ezt az apróbb hiányosságot javasolnám a szerzőknek pótolni a következő kiadás esetére. (Véleményem szerint ugyanis a kötet eszmei és szakmai értéke lehetővé teszi az újabb, javított és bővített kiadások eljövételét is.) A harmadik nagy, a szerzők által felhasznált forráskategória az oral history módszerével megszerzett interjúanyag, amire a szerkezet taglalásakor fogok kitérni.

A kötet tartalmi szempontból három nagy elkülöníthető részre osztható. Az első nagyobb rész a Bolyai Tudományegyetem jogászképzése történetének összefoglaló, szintézis jellegű monográfiája. A bevezető – vagyis a Bolyai Egyetem elhelyezése a kor gazdasági, társadalmi és szellemi közegében – terjedelmi szempontból viszonylag kis teret kap, ugyanakkor az erre vonatkozó információk pontosak és helyükön valók. Külön kiemelném, a kötet jó pontjának érzékelem a 16. oldalon található bekezdést: „Nem szeretnék idealizált képet festeni erről az egyetemről. Romániában 1945-től kezdődően totalitárius diktatúra épült ki, amely az eszmék sokszínűségét egyetlen eszme (az utópikus kommunizmus nagyon is evilági torzképeinek, vagyis a leninizmusnak és a sztálinizmusnak) kikényszerített uralmára cserélte.” Habár maga a Bolyai Tudományegyetem születése ténylegesen nem köthető a kommunizmushoz – 1945-ös alapításakor a Román Kommunista Párt csak egy volt az ország politikai erői közül, még a baloldali blokk pártjai között sem a legnépszerűbb, és még nem lehetett előre látni az 1948 utáni helyzetet –, tény az, hogy az egyetem a Párt egyik szellemi műhelyének számított. A Párt irányába olyan elkötelezett személyek játszottak benne meghatározó szerepet, mint Nagy István, Balogh Edgár, Bányai László vagy a még életében kegyvesztetté vált Gaál Gábor, hogy csak

néhányukat említsem. Ugyanakkor megvoltak ennek az elkötelezettségnek az áldozatai is a tisztogatások során polgári származásuk, vallásos hitük vagy éppenséggel „elhajlásuk” miatt az egyetemről eltávolított emberek esetében, és valahol ebben az elkötelezettségben is rejlik az intézmény 1959-es beolvasztásának tragikuma is. E gondolat kibontása viszont külön tanulmányt igényelne, és a Bolyai elkötelezettsége a rendszer hivatalos eszmeisége mellett nem teszi semmissé a magyar közösség kultúrájáért és fizikai fennmaradásáért tett erőfeszítéseit, elért eredményeit. Hogy kimondottan a könyv tematikájánál maradjunk, ki kell emelnem azt, amire a szerzők és az érintett interjúalanyok is jutottak: a Bolyai végzősei általában tiszteleggel állták meg helyüket a romániai jogalkalmazás rendszerében.

Második résznek nevezném a jól dokumentált prozopográfiai adatbázist, a rövid életrajzok összességét, amelynek tárgyát a Bolyai Jog- és Közgazdaságtudományi Karának oktatói képezik. A dokumentációs munka kiválóságát itt is ki szeretném emelni – nem kis munka Lehetett Buza Lászlótól Román (Rossmán) Dezsőig és a sok kolozsvári által ismert Kiss Andrástól Lőrincz Ernőig, a későbbi rektor Takács Lajostól Csákány Béláig, hogy csak néhány nevet említsek, ennyi adatot összegyűjteni. A kötetnek ez a része gazdagon illusztrált, az egykori tanárok fényképeivel, kiadott munkáiknak lefotózott borítóival. Ez a rész referenciaként szolgálhat a jövőre nézve azon kutatók számára, akik e személyiségek életrajzán szeretnének dolgozni.

A harmadik rész tartalmazza az ilyenkor szokásos függelék (bibliográfia, angol és román nyelvű kivonatok stb.), a szerzők által készített interjúk anyagait. Ezekben az interjúkban egykori bolyais diákok mára már karriert befutott, érett, idős emberek mesélnek egyetemi éveikről. A szerzők az elhangzottakat öt tematikus egységbe tagolták. Így kerül szó többek között felvételről, az oktatás követelményeiről,

loisirról, politikáról – külön kiemelve az 1956-hoz kapcsolódó eseményeket –, végül pedig az egyetemegyesítésről is. Az interjúanyagok egy részét felhasználták a könyvhöz kapcsolódó dokumentumfilmhez is.

Végkövetkeztetés gyanánt ahelyett, hogy összegezném azt, amit a megelőző bekezdésekben írtam le a kötet meghatározó adatokkal kapcsolatban, a recenzió kezdő gondolatához szeretnék visszatérni: ahhoz, hogy miért is érezhették fontosnak a szerzők a kötet megírását. Megnézve a kezdeményezésükre készült dokumentumfilmet is, talán az lehetett az ok, hogy a Bolyai

Tudományegyetem jogászképző múltját a sajátjuknak, egyfajta gyökerüknek érzik, és ezt akarták erejüknek, képességeiknek, lehetőségeiknek függvényében minél jobban feltárni. A témát lehet természetesen tovább fejleszteni, terjedelmes monográfiává duzzasztani. Különösen a Bolyai Jog- és Közgazdaságtudományi Karának belső viszonyait és a szélesebb politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális közeghez való viszonyát. Addig is azonban e kötet hiánypótló jellegét nem kell és nem is lehet kétségbe vonni.

Lakatos Artur

